

**MWONGOZO WA KUSAHIHISHA
KISW/AHILI
102/2
FORM 3
PAPER 2**

1. UFAHAMU

- a) Mbinu zinazotumiwa na wakoloni kuwafanya wananchi kudunisha lugha ya Kiswahili.

-Kuwashawishi wananchi waone kwamba lugha ya Kiswahili ni kwa ajili ya wale wasiokuwa na elimu wala kustaarabika

-Wanawaleta wananchi magazeti mengi ya Kijingereza

-Kuwashawishi kuamini kwamba lugha ya kigeni ndivo inavofaa 3 x 1 = 3

b). Kuwepo kwa ukoloni mamboleo

- Utamwona mwananchi halisi akijitwaza kwamba hawezi kujieleza kwa ufasaha **mpaka** atumje lugha ya Kijingereza

-Katika maofisi ya serikali utawaona wananchi wengine wanapenda kuzungumza Kiingereza wao kwa wao

-Utamwona mwananchi anayefahamu Kingereza kidogo akijinunulia gazeti kubwa la Kingereza na kuanza kuzurura nalo kutwa nzima bila kutambua mengi ndani vake.

-Utawasikia wengi wakidai kwamba hawataki kusoma magazeti ya Kiswahili kwa sababu ni vigumu kwao kuelewa 4 x 1 = 4

c) Jinsi wabeberu wanaweza kuzua vurugu

Taifa la Kibeberu kuandika habari za uchochezi kwenye magazeti yao kwa lugha ya Kiingereza.

d). Sababu ya wananchi kupuuza lugha ya Kiswahili

-Kutawaliwa kwa miaka mingi na wakoloni $1 \times 1 = 1$

e). Mtazamo wa wakoloni kuhusu lugha ya Kiswahili.

-Ni lugha ya watu wasiokuwa na elimu

-Watu ambao hawajastaarabika $2 \times 1 = 2$

f.) i) Uadilifu- Umuhimu

ii) Akijitwaza- Kuwa na kiburi/akirinja/akijiitana

iii) waliotopea – Waliofahamu zaidi/waliohohea

2. UFUPISHO

a) Njia za kukabiliana na mtazamo hasi.

- Kubadili imani potovu
 - Uamini kwamba mabadiliko yanaweza kutokea na uchukue hatua ya kuanzisha mabadiliko hayo maishani mwako.
 - Unahitaji kuepuka fikra hasi zinazoambatana na maisha yako ya awali.

- Kulitathimini kila tukio maishani kama tukio huru, lisilo na uhusiano na yaliyowahi kukutamausha.
- Unahitaji kuibuka na idadi kubwa ya imani chanya kuliko hasi kuhusu hali mahsus.
- Zikabili imani zako potovu moja baada ya nyingine huku ukijiuliza endapo imani hizo ni kweli na endapo zina mashiko.
- Tumia dakika tano hivi kila siku kushadidia fikra chanya inayokinzana na ile inayokudidimiza.
- Kudhibiti hisia zako.
- Tawala namna unavyohisi na kukabiliana na hali mbalimbali bila kuathiriwa na wandani hawa.
- Punguza ushirika na jamaa zako wanaokuingiza katika hali ya kutamauka.
- Kuelewa kwamba fikra zako au za watangulizi wako ndizo zilikuingiza katika mazingira haya.
- Unapaswa kubadili mkondo wa fikra zako na kuanza kujaribu mazoezi ambayo umekuwa ukiyaona kama usiyoyaweza.
- Sharti ukome kulalamika na kuanza kujikwamua kutoka kwenye hali hizi.

b) Vyanzo vyatitaji

- Imani potovu/ Kushikilia imani potovu kuhusu maisha pamoja na matukio fulani maishani hujenga mtazamo hasi.
- Familia yako na rafiki unaoandamana nao
- Mazingira hasi. Huenda umedumu katika mazingira hayo na kuyazoea hata ukafikiri huwezi kuyabadilisha.
- Hali zisizoridhisha. Unapojikuta ukilalamika jinsi ullivyokerwa na hali Fulani

SEHEMU C- LUGHA (ALAMA 40)

1. Taja sauti mbili za lugha

(al. 1)

Ibabu na konsonanti

2. Andika mifano miwili ya viyeyusho

(al. 1)

/w/ /y/

3. Tunga sentensi ubainishe matumizi mawili ya kiimbo

(al.2)

1 Mama ameenda - Taanfa (4) Msahie intume ! Mto ameangu
2 Unacheza hapa ? - swali (5) Tafadkali nisache - omubi
3 Ondokeni ! Amri

4. Thibitisha kwa kutolea mifano matumizi mawili ya shada

(al. 2)

1. Baba 'ni mgongwa - kifunzi bishmekshi kipungufisi
2. Karatasi - Katiba silabi ya pili ya neno.
3. Barabara - Barabars - Baraste -
Barabaro - Shwari

5. Andika kinyume cha:

(al.2)

Juma alimtaliki Frida mwaka jana

Juma alimua Frida Mwaka jang !

6. Ainisha mofimu za kitenzi kifuatacho :

(al.4)

Ungalichezwa

U - Ngeli ja (v. - i)

ngali - Mofimu ya hali isiyowezekana.

Chez - Mzizi wa kifunzi

W - Kauli ja kifunzi

A - Kiishi

7. Eleza tofauti ya mofimu huru na mofimu tegemezi huku ukitoa mifano (al.2)
- Mofimun huru huwa ni neuo nima mifano haba
(hawezikugawika zaidi) i khalii mofimu tegemezi kugawika
na kutegeureana mifano neuo auasoma - A-na-som-a
8. Tumia kiambishi kifuatacho kutunga kitenzi katika hali isiyodhihirika (al. 2)
- a) Twa - twala / twachera / n.k.
b) a - auawa / adhera, n.k.
9. Eleza matumizi ya 'KU' katika kitenzi (al.1)
- hakikuvunjika Kikarushii cha kialakti ukipita .
10. Tunga sentensi tatu zenyé muundo wa; (al. 3)
- a) sentensi sahili Mama anapika.
- b) sentensi ambatano Mama anapika Lakini Mtoto amelalg .
- c) sentensi changamano Kikombe kilichomuliwa Kimeibiusi
jana
11. Fafanua maana ya istilahi zifuatazo (al. 4)
- a) Kiima Neuo hinalosmama / hinalochukura / Kuteendes kama
(nommo)
- b) Kitenzi Kitenzi (kharifa)
- c) Kishazi Fungu la Maneuo lenye Muundo wa kima na kianfa
(muundo wa nommo na kitenzi)
- d) kirai Fungu la Maneuo kisito na muundo
wa kiiing na kianfa (Nommo na kitenzi)

12. Tunga sentensi **moja** kudhihirisha matumizi ya; (al.3)

- a) shamirisho kitondo
- b) shamirisho kipozi
- c) shamirisho ala

- Atunge sentensi moja na abainishi
(atambulishi)

Baba ali

shamirisho

 m^{toto} chakula kia sufuri
kⁱfundo SH · kipozi SH · Af^g

13. Tumia 'O' rejeshi katika sentensi ifuatayo; (al. 2)

Kijana ambaye alishinda ametunzwa

Kijana aliye*rejeshi* ametunzwa

14. Andika matumizi ya 'ni' katika maneno yafuatayo;

- a) Ondokeni - Wingi
- b) Alinichezea - Mtenduu

15. Changanua sentensi kwa njia ya mishale (al.4)

Wagonjwa wanaotumia dawa vizuri wataishi muda mrefu -

$S \rightarrow KN + KT$	$KT \rightarrow i \quad T + KN$
$S \rightarrow KN \rightarrow N + S$	$T \rightarrow k$ ataishi
$N \rightarrow k$ langofumi	$KN \rightarrow N + V$
$S \rightarrow k$ langofumi dawa vizuri	$N \rightarrow M$ ods $V \rightarrow m$ refu

16. Eleza sifa bainifu za vitenzi vifuatavyo. (al. 3)

- a) Vitenzi halisi - Vitenzi vinavyo jitezeza police fake
Kwemje sentensi - mf. Baba analala

- b) Vitenzi vikuu - Husa baada ya vitenzi nsaclizi
na hubebi hujumbe inkuu katika sentensi
mfano - Baba angali analala

c) Vitenzi sambamba Ni vitemzi mwili vyat hadhi moja

Vinavyofuatana sambanba. Mf-Tuma anakula akiongea

T T

17. Tumia neno 'maskini' kama;

(al. 2)

a) Kivumishi cha nomino Mtoto Maskini amesaidiwa.

V-

b) Kihisishi Maskini! Mwanangu ufaumi'a (lununa)

I

18. Andika katika usemi wa taarifa

(al. 2)

'Nitakwenda kuwatemebelea wanangu kesho' Mama alisema.

Mama alisema akwamba angeenda

Kuwatemebelea wanawe siyu ili yofuatia.

ISIMUJAMII (Alama 10)

(a) Kwa kutolea mifano mwafaka eleza sifa TANO bainifu za sajili ya maabadini. (alama 10)

(i) Matumizi ya meamriati maalum. Kwa mifano,
hateluyia, amen, Allah, Mungu.

(ii) Kuna Kunukuu ritabu ya vitalkatifu. Mifano:
Matayo 5:1-b

(iii) Lughya ya kungynekezajupole/academy

(iv) Mbini ya tafsida hukumika wakati mwiningine.
Mifano: Abrahamu kujua Cara.

(v) Kunadiwa kwazifungu fulani. Kwa mifano,
sala ya bwana, neema ya bwana Yesu, Anna.

(Hakiki zozete $5 \times 2 = 10$)